

VI. KRONIKA

DOKTORAT HONORIS CAUSA PROFESORA JÓZEFA MATUSZEWSKIEGO

W dniu 24 maja 2001 r. odbyła się w Auli Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego – w 56. rocznicę powstania Uczelni – podniosła uroczystość nadania doktoratu honoris causa Profesorowi Józefowi Matuszewskiemu, nestorowi polskich historyków państwa i prawa. Inicjatywę wsparły Senaty Uniwersytetu Warszawskiego, Uniwersytetu Jagiellońskiego i Uniwersytetu Wrocławskiego, a recenzentami w postępowaniu byli: prof. dr dr h.c. Juliusz Bardach (UW), prof. dr hab. Stanisław Grodziski (UJ) i prof. dr hab. Kazimierz Orzechowski (UWrócl.).

Nadzwyczajne posiedzenie Senatu otworzył JM Rektor Uniwersytetu Łódzkiego prof. dr hab. Stanisław Liszewski. Następnie promotor doktoratu prof. dr hab. Zygfryd Rymaszewski wygłosił przemówienie, w którym scharakteryzował sylwetkę Józefa Matuszewskiego, uczonego i nauczyciela akademickiego. Józef Matuszewski, uczeń Zygmunta Wojciechowskiego, Kazimierza Tymienieckiego, Jana Rutkowskiego, Henryka Ułaszyna i Edwarda Klicha, jest autorem ok. 250 prac, w tym ok. 20 monografii i ok. 30 studiów rozmiarami sięgającymi do 100 stron druku. W bibliografii nazwisko Jego pojawiło się już w 1928 r., aby od 1932 r. utrzymywać się w niej na stałe. Jest mediewistą poruszającym się swobodnie w późniejszych epokach historycznych ze współczesną włącznie. Autor m. in. monografii *Immunitet ekonomiczny w dobrach Kościołach w Polsce do roku 1381* (1936), *Studia nad prawem rugijskim* (1947), *Nazwy administracyjne osad lokowanych na prawie niemieckim* (1974), *Polskie nazwisko szlacheckie* (1975), *Słowiański tydzień. Geneza, struktura, nomenklatura* (1978), *Annales seu Cronicae Jana Długosza w oczach Aleksandra Semkowicza* (1987), *Cham* (1991). Wydawca i tłumacz cenionych edycji źródeł, m. in. *Liber foundationis claustrae Sanctae Mariae Virginis in Heinrichow* (1949), *Volume Legum*, t. X (1952), *Najstarszy zwód prawa polskiego* (1959, II wyd. 1995), *Iura Prutenorum* (1963), *Helmolda Kronika Słowian* (1974). Jego prace publikowane w ciągu blisko siedemdziesięciu lat zostały zebrane i ponownie udostępnione czytelnikom przez Wydawnictwo Łódzkie w postaci *Pism wybranych*, których tom trzeci, z planowanych pięciu ukazał się w dniu uroczystości. Bibliografia prezentuje rozległy wachlarz tematyczny. Prace Jego dotyczą takich dziedzin, jak historia i krytyka źródeł, historia państwa i prawa, zwłaszcza sądowego, historia gospodarcza i społeczna, filologia, etnologia. Dorobek naukowy nadal jest przezeń powiększany. Profesor Józef Matuszewski ma za sobą prawie siedemdziesiąt lat pracy dydaktycznej.

Po otrzymaniu dyplomu doktora *honoris causa* z rąk Jego Magnificencji Józef Matuszewski wygłosił wykład z zakresu demografii historycznej zatytułowany: *Zaludnienie parafii Szubin w 1766 r.* (wykład drukowany w niniejszym zeszycie CPH). Uroczystość zakończyło odśpiewanie przez Chór Akademicki *Gaude Mater Poloniae*, poczym JM Rektor UŁ podjął Jubilatę i zaproszonych gości obiadem. W kuluarach uroczystości odbyło się spotkanie historyków prawa, w czasie którego profesor Henryk Olszewski wręczył Jubilatowi dedykowany Mu przez człon-

ków Komitetu Redakcyjnego „Czasopisma Prawno-Historycznego” tom zawierający wszystkie teksty opublikowane przezeń na łamach CPH w latach 1948 – 2000.

Listy gratulacyjne i telegramy nadesłali m.in. Marszałek Sejmu Maciej Płażyński, przewodniczący Komitetu Badań Naukowych Andrzej Wiszniewski, liczni historycy prawa z doktorem h.c. Uniwersytetu Łódzkiego Juliuszem Bardachem na czele, Rektorzy Uniwersytetów Polskich.

TADEUSZ SZULC (Łódź)

KONFERENCJA ROMANISTYCZNA WE WŁADYWOSTOKU

W dniach 5-7 października 2000 r. we Władywostoku obradowało VIII Colloquio dei romanisti dell'Europa centro-orientale e d'Italia. Kolokwium zorganizowane zostało przez Instytut Prawa Dalekowschodniego Uniwersytetu we Władywostoku w Nadmorskim Kraju w Rosji z inicjatywy Centro per gli Studi su Diritto romano e dei Sistemi Giuridici, działającego przy rzymskiej „La Sapienza” w ramach Consiglio Nazionale delle Ricerche italiano, we współpracy z Gruppo di ricerca sulla diffusione del diritto romano w Sassari na Sardynii. Tematyka konferencji zakreślona została szeroko: nauka i nauczanie prawa rzymskiego, osoby w systemie prawa rzymskiego, ochrona dłużnika (*Lo studio e l'insegnamento del Diritto romano. Le persone nel sistema del Diritto romano. La difesa dei debitori*). Językami roboczymi były rosyjski i włoski. Była to już ósma konferencja obradująca w tej formule. Pierwsza nazwana Colloquio dei paesi socialisti e d'Italia została zwołana w 1977 r. w Lipsku z okazji 2730 rocznicy założenia Rzymu. Obradowała pod hasłami: *Römische Geschichte, römisches Recht und aktuelles Recht. Methodologische Grundfragen. Die Erforschung des Römischen Rechts in den sozialistischen Ländern*. Kolejne miały miejsce w Polsce (Popowo, 1978: *Ideologie politique, structures institutionnelles et pratique constitutionnelle. Continuité et innovation en droit civil*), Czechosłowacji (Smolenice, 1980: *Révolutions sociales et droit*), na Węgrzech (Szeged, 1984: *Marx e il diritto romano*), znów w NRD (Berlin, 1988: *Römisches Recht. Historizität und Aktualität*), wreszcie dwukrotnie w Rzymie (1991: *Diritto romano e diritto pubblico; storia e attualità*, 1998: *Problemi di traduzione delle fonti giuridiche romane. Studio e insegnamento del Diritto romano. Il Diritto romano e le legislazioni statali*), przy czym ostatnia już przemianowana na Colloquio dei romanisti dell'Europa centrale e d'Italia. Jej uczestnicy podjęli na zakończenie obrad uchwałę, w której sformułowano idee promocji tworzenia uniwersyteckich i międzyuniwersyteckich centrów nauki i nauczania prawa rzymskiego, działających we współpracy z Centro per gli studi kierowanym przez prof. P. Catalano i przeprowadzania krótkich kursów prawa rzymskiego dla młodych badaczy uczących jednocześnie naszej dyscypliny. Powołano też międzynarodową grupę roboczą, zadaniem której ma być stworzenie modelu przyszłych podręczników prawa rzymskiego. Na czele tej grupy stanął profesor W. Wołodkiewicz. Urzeczywistnieniem jednej z idei wyrażonych w uchwale jest inicjatywa powołania Międzynarodowej Szkoły Prawa Rzymskiego dla Europy Środkowo-Wschodniej, z którą wystąpił W. Wołodkiewicz. Manifest tej szkoły przedstawił on już na konferencji romanistycznej, która obradowała w maju 2000 roku w Moskwie i Petersburgu. Inicjatywa spotkała się z bardzo przychylnym przyjęciem.

Ostatnie, VIII kolokwium, zgromadziło uczestników z Chorwacji, Jugosławii, Kazachstanu, Polski, Federacji Rosyjskiej, Rumunii, Ukrainy, Włoch, a także Chin, przy czym najliczniej re-

prezentowane były uniwersytety syberyjskie. Ze strony polskiej wzięli udział: W. Wołodkiewicz, J. Zabłocki i pisząca te słowa.

Pierwsze posiedzenie merytoryczne zainaugurowali: K. Huodong z uniwersytetu w Wuhan (Chiny), który mówił o wątkach romanistycznych w projekcie kodeksu cywilnego Chińskiej Republiki Ludowej, przygotowanym przez pracowników jego macierzystego uniwersytetu i W. Wołodkiewicz (Uniwersytet Warszawski), który zaprezentował łacińskie inskrypcje na nowym budynku Pałacu Sprawiedliwości w Warszawie, fakt ich zamieszczenia postrzegając jako dowód zainteresowania prawem rzymskim w Polsce. Problem recepcji poruszył także A. Maleńca z Uniwersytetu w Nowym Sadzie, który prześledził wpływ prawa rzymskiego na prawo Serbii.

Dużo miejsca w porządku obrad zajęło zagadnienie nauczania prawa rzymskiego, głównie w Federacji Rosyjskiej. W tej sprawie głos zabierali: N.F. Kaczur (Uniwersytet Krasnojarski), M.M. Zubowicz (Uniwersytet Irkucki), T.A. Filipowa (Uniwersytet Altajski), W.W. Sonin (Uniwersytet Dalekowschodni), A.S. Szewczenko z tej samej uczelni, T. Alekseewa (Uniwersytet w S. Petersburgu). Dodatkowo teksty kilku wystąpień złożono do akt. Z zaprezentowanych informacji wyłania się zasadniczo optymistyczny obraz. Prawa rzymskiego naucza się praktycznie we wszystkich rosyjskich szkołach wyższych, choć w niektórych z nich dyscyplina jest częścią obszerniejszego wykładu. Powszechnie, choć w niewielkim wymiarze, naucza się też łaciny. Najpoważniejszym problemem w wielu wydziałach prawa wydaje się brak kadry, przygotowanej do prowadzenia dydaktyki. To poważny problem, bo rozwijająca się obecnie w Rosji nauka prawa prywatnego napotyka na szereg ograniczeń wynikających ze stanu świadomości rosyjskiego społeczeństwa, a przede wszystkim przeświadczenia, że jednostka funkcjonuje jako element jakiegoś kolektywu – zakładu pracy, czy całego społeczeństwa. Przeciwwagi dla takiego sposobu myślenia rosyjscy cywiliści poszukują właśnie w prawie rzymskim.

Kolejny dzień obrad poświęcony był osobom w systemie prawa rzymskiego. Tematyka wystąpień była bardzo zróżnicowana: F. Sini z Uniwersytetu Sassari mówił o ludziach i bogach w rzymskim systemie prawnoreligijnym, D. Dożdew z Instytutu Państwa i Prawa Rosyjskiej Akademii Nauk o *potestas* i *auctoritas* w rzymskiej tuteli i kurateli w kontekście kryteriów przypisania jednostce przymiotu zdolności do czynności prawnych, E.W. Siłwestrowa z tego samego Instytutu o uprawnieniach syndyka w zakresie reprezentacji procesowej wspólnoty miejskiej, P. Catalano z Uniwersytetu „La Sapienza” w Rzymie o ochronie nasciturusa w prawie rzymskim, W.M. Zubar z Akademii Prawa w Odessie o koncepcji *negotiorum gestio*, T. Sambrian z Uniwersytetu Krajowa w Rumunii o zdolności prawnej peregrynów w rzymskiej Dacji, a A. Zdrawczewicz z Uniwersytetu w Osjece w Chorwacji ustami D. Rupczicz o wyzwoleńcach w mieście Mursa. Bardzo interesujące w tym dniu ze względu na odniesienia do współczesnych realiów Rosji, było wystąpienie A.A. Gros z Chabarowskiej Akademii Ekonomii i Prawa o roli regulacji prawno-administracyjnych w procesie realizacji praw prywatnych.

Trzecie posiedzenie plenarne było poświęcone ochronie dłużnika. Bezpośrednio tego zagadnienia dotyczyły wystąpienia G. Lobrano z Uniwersytetu w Sassari, A. Pikulskiej-Robaszkiewicz z Uniwersytetu Łódzkiego, G.P. Byczkowej z Uniwersytetu Irkuckiego, S. Skipani z Uniwersytetu „Tor Wergata” (przedstawione przez P. Catalano). Dodatkowo wątki poruszyli: J. Zabłocki (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego), który mówił o procedurze egzekucyjnej w ustawie XII Tablic, M.K. Umułkułow z Instytutu Prawa „Femida” w Karagandzie w Kazachstanie, który zajął się granicami ochrony prawnej w Rzymie antycznym, W.G. Ulianiszczew z Uniwersytetu Przyjaźni Narodów we Władywostoku, który zaprezentował odpowiedzialność cywilną jako uniwersalny środek ochrony interesów strony w kontrakcie, wreszcie J.W. Kaczanowski z Chabarowskiej Akademii Ekonomii i Prawa, który rozważał kwestię zadłużenia w Rzymie w kontekście problemów współczesności.

Na zakończenie obrad uczestnicy podjęli uchwałę, w której podtrzymali postanowienia z VII Kolokwium, w szczególności tworzenia uniwersyteckich, regionalnych i międzyuniwersyteckich centrów prawa rzymskiego dla młodych adeptów naszej dyscypliny, a także promocji wydawania literatury naukowej i podręczników prawa rzymskiego.

Mimo tak rozległej tematyki i dużej ilości uczestników obrady przebiegały bardzo sprawnie. Na szczególne podkreślenie zasługuje tu wielka sprawność organizacyjna naszego rosyjskiego kolegi, profesora Aleksandra S. Szewczenki, który panował znakomicie nad sytuacją. Był to ogromny wysiłek organizacyjny, zwieńczony jednak pełnym sukcesem. Jestem przekonana, że wszyscy uczestnicy konferencji, szczególnie ci spoza Federacji Rosyjskiej, długo pozostaną pod wrażeniem jej przebiegu, miejsca, gdzie się odbywała, a przede wszystkim wspaniałych ludzi, z którymi się zetknęli.

ANNA PIKULSKA-ROBASZKIEWICZ (Łódź)

UCHWAŁA KONFERENCJI ROMANISTYCZNEJ WE WŁADYWOSTOKU

Uczestnicy konferencji prawników-romanistów, która odbyła się we Władywostoku w dniach od 5-7 października 2000 r. z udziałem uczonych z Chin, Chorwacji, Federacji Rosyjskiej, Włoch, Jugosławii, Kazachstanu, Polski, Rumunii i Ukrainy, podjęli na wniosek profesora Pierangelo Catalano uchwałę, wyrażającą intencję działań na rzecz popularyzacji prawa rzymskiego i recepcji jego pojęć w prawodawstwach narodowych. W tym celu postanowiono:

1. Rekomendować (uwzględniając normy państwowego standardu wyższego wykształcenia zawodowego Federacji Rosyjskiej, przyjęte 27 marca 2000 roku i uznając znaczenie prawa rzymskiego w kształceniu współczesnego prawnika) Uniwersytetem i Instytutem Federacji Rosyjskiej, które przewidują utworzenie specjalizacji w zakresie „prawa”, przyznanie dla nauczania prawa rzymskiego maksymalnej liczby godzin zajęć (wykłady i ćwiczenia) (w wymiarze 100 godzin).

2. Poprzec wnioski prof. Sandro Schipani dotyczące użyteczności dla nauczania prawa rzymskiego w różnych krajach Instytucji justyniańskich z odniesieniami do prawa narodowego.

3. Uznać jako bardzo użyteczne, przede wszystkim dla celów dydaktycznych tłumaczenie pierwszej księgi justyniańskich Digestów, opublikowanych już w języku chińskim i serbskim; poprzeć pracę kolegów zajmujących się obecnie tłumaczeniem pierwszej księgi justyniańskich Digestów na język gruziński, rumuński i rosyjski oraz wyrazić życzenie podjęcia ich tłumaczenia na inne języki narodowe.

4. Uznać znaczenie publikacji w Chinach czasopisma Roman Law and Modern Civil Law, kierowanego przez prof. Xu Guodong.

5. Kontynuować badania poświęcone nauce i nauczaniu prawa rzymskiego w Rosji i krajach Wspólnoty Niepodległych Państw podjęte przez Centrum Badań Prawa Rzymskiego w Moskwie i Centrum Badań nad Prawem Rzymskim i Systemami Prawnymi włoskiej Narodowej Rady Badań Naukowych.

6. Uznać znaczenie i zaakceptować działalność kursów doskonalenia w zakresie prawa rzymskiego prowadzonych przez Uniwersytet La Sapienza w Rzymie oraz podobnych inicjatyw zapowiedzianych przez Uniwersytet M. V. Łomonosowa w Moskwie i Uniwersytet Warszawski.

7. Poprzec propozycje kolegów z Uniwersytetu „Przyjaźni między Narodami” w Moskwie i Instytutu Prawnego „Femida” w Karagandze (Kazachstan) dotyczące podjęcia współpracy ze specjalistami w zakresie prawa muzułmańskiego.

Stosownie do wskazanych wyżej postanowień uczestnicy Kolokwium popierają:

A) tworzenie i działalność ośrodków uniwersyteckich, regionalnych i międzyuniwersyteckich, mających za cel badanie i nauczanie prawa rzymskiego, we współpracy z Centrum Badań nad Prawem Rzymskim i Systemami Prawnymi włoskiej Narodowej Rady Badań Naukowych i Grupą Badań nad Popularyzacją Prawa Rzymskiego;

- B) udział odpowiednich instytucji w organizowaniu przyszłych kolokwium;
- C) popularyzację kroniki i wniosków z VIII Kolokwium poprzez ich publikację we własnych krajach;
- D) organizowanie narodowych spotkań romanistów poszczególnych krajów;
- E) udział w spotkaniach narodowych organizowanych w innych krajach i w spotkaniach „kontynentalnych”.

Uczestnicy przyjmując z satysfakcją, że w VIII Kolokwium zorganizowanym w roku 2000 we Władywostoku wzięli udział liczni koledzy z uniwersytetów w azjatyckiej części Rosji, a także Chin i Kazachstanu postanowili, że najbliższe kolokwium powinno otrzymać nazwę Kolokwium romanistów Europy Środkowo-Wschodniej i Azji, także z uwagi na przyszłe spotkanie z prawnikami specjalizującymi się w systemie muzułmańskim.

Organizatorzy VIII Kolokwium zostali umocowani do badania możliwości odbycia kolejnego kolokwium w roku 2002, preferując jako jego miejsce Azję.

Jako temat kolokwium w roku 2002 ustalono: *Nauka i nauczanie prawa rzymskiego. Prawo rzymskie, prawodawstwa i kodyfikacje współczesne. Osoba w systemie prawa rzymskiego. Ochrona dłużników.*

Tłumaczył: WOJCIECH DAJCZAK (Poznań)

MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA NAUKOWA DLA UCZCZENIA PAMIĘCI PROFESORA JANA KODRĘBSKIEGO

Dnia 20 listopada 2000 r. na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego odbyła się jednodniowa międzynarodowa naukowa konferencja zorganizowana przez katedrę Prawa Rzymskiego i Zakład Doktryn Polityczno-Prawnych UŁ, a powiązana z prezentacją i wręczeniem Księgi Pamiątkowej przygotowanej dla uczczenia pamięci zmarłego w 1997 roku kierownika Katedry Prawa Rzymskiego prof. dr hab. Jana Kodrębskiego. Księga ta zatytułowana *Profesorowi Janowi Kodrębskiemu – in memoriam* (Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2000) została przygotowana przez Uczniów i Wychowanków Profesora, pod redakcją naukową dr hab. Anny Pikulskiej-Robaszkiewicz. Do zaszczytnego udziału przy współtworzeniu Księgi zaproszeni zostali wszyscy współpracownicy, wychowankowie i uczniowie profesora Kodrębskiego, także jego Przyjaciele i Koledzy z reprezentowanych przez Niego dwóch specjalności naukowych – prawa rzymskiego i historii doktryn, zarówno z kraju, jak i z zagranicy. Udział w Księdze zadeklarowali także Ci, którym osoba Profesora była i jest szczególnie bliska.

Konferencję otworzyła prof. dr hab. Wanda Krajewska, prorektor UŁ, która przypomniała sylwetkę Profesora, wskazała na jego osiągnięcia naukowe i dydaktyczne oraz wspomiała profesora Kodrębskiego jako swoisty fenomen UŁ – był on postacią ogólnie znaną i bardzo szanowaną w całym środowisku uniwersyteckim. Następnie głos zabrał prof. dr hab. Włodzimierz Nykiel – dziekan Wydziału Prawa i Administracji UŁ. Wspominał uczonego jako jego dawny student. Po oficjalnym powitaniu wszystkich gości i uczestników konferencji głos w udziale przypadł dr hab. A. Pikulskiej-Robaszkiewicz, kierownikowi Katedry Prawa Rzymskiego i prof. dr hab. Zbigniewowi Rau, kierownikowi Zakładu Doktryn Polityczno-Prawnych. Przedstawili oni w ciepłych, serdecznych i zaprawionych nutą żalu słowach postać Szefa, Przyjaciela, Naukowogo Opiekuna i Wspaniałego Starszego Kolegi. Prof. Rau zwrócił szczególnie uwagę na wyjątkowe uznanie, jakim cieszył się Profesor w kręgach naukowych i intelektualnych Łodzi.

W drugiej części konferencji zostały zaprezentowane dwa referaty. Jako pierwszy głos za-

brał prof. dr hab. Janusz Sondel z Uniwersytetu Jagiellońskiego, który przedstawił interesujący wszystkich referat na temat genezy tytułu doktora. Jako kolejny wystąpił prof. dr hab. Marek Kuryłowicz z Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie z barwnym i ilustrowanym przeżyciami odczytem na temat Historii Uniwersytetu w Królewcu. Referat był holdem dla Profesora Jana Kodrębskiego, który na dwa lata przed śmiercią odwiedził to miasto.

Po referatach i żywej nad nimi dyskusji wręczono egzemplarze *Księgi* obecnym na jej łamach autorom.

IRENEUSZ JAKUBOWSKI (Łódź)

KONFERENCJE MEDIEWISTYCZNE

W grudniu 2000 r. w Instytucie Historii PAN przy Rynku Starego Miasta w Warszawie odbyły się konferencje poświęcone dziejom średniowiecza polskiego i powszechnego.

Pierwsza z nich miała miejsce 7 i 8 grudnia i przebiegała pod tytułem *Potrzeby i perspektywy polskiej mediewistyki*. Zorganizowana została przez Instytut Historii Uniwersytetu Warszawskiego. Jak wskazuje tytuł referaty przedstawiały stan badań i postulaty dotyczące nieopracowanych lub niedostatecznie wyjaśnionych problemów.

Jako pierwszy wystąpił prof. Jerzy Wyrozumski (UJ) z referatem dotyczącym badań nad społeczeństwem średniowiecznej Polski. Następnie prof. Helena Manikowska (IH PAN) przedstawiła referat pt. *Miasta i społeczności miejskie w Polsce*. Zwróciła uwagę na nowsze badania nad miastami w historiografii francuskiej i włoskiej, krytycznie odnosząc się do dominujących (jej zdaniem) w polskich badaniach wpływów uczonych niemieckich, przede wszystkim XIX-wiecznych. Przedstawiła problemy w niewielkim stopniu poruszane w polskich badaniach, które czekają na zbadanie. Prof. Stanisław Bylina (IH PAN) wystąpił z referatem *Chrześcijaństwo i Kościół w Polsce średniowiecznej*. Prof. Józef Szymański (UMCS) przedstawił badania nad organizacją Kościoła w Polsce w Średniowieczu. Zajął się jednak głównie wpływami szkoły niemieckiej (Hinschius) na polskich badaczy dziejów Kościoła. Prof. Feliks Kiryk (WSP Kraków) w referacie pt. *Historia lokalna, historia regionów* przedstawił dzieje Radomia. Prof. Stanisław Szczur (UJ) wygłosił referat *Razem czy osobno. Mediewistyka polska a wielkie programy badawcze i edytorskie w Europie*. Po statystycznym prześledzeniu udziału polskich badaczy w zagranicznych programach badawczych i publikacjach w czasopiśmie obcojęzycznych doszedł do wniosku, że mediewistyka polska przedstawia się nie najlepiej. Prof. Wojciech Falkowski (UW) przedstawił najnowsze badania dotyczące państwa Franków w referacie pt. *Historia powszechna wczesnego średniowiecza (do końca XII w.)*. Prof. Jacek Matuszewski (UŁ) podsumował najnowsze badania i wydawnictwa dotyczące historii prawa i teorii państwa średniowiecznego oraz przedstawił dosyć obszerną listę tematów, które czekają na swych badaczy. Prof. Krzysztof Ożóg (UJ) zajął się głównie historią intelektualną państwa ostatnich Piastów i pierwszych Jagiellonów w referacie pt. *Polityka i kultura odnowionego Królestwa Polskiego (koniec XIII-XV w.) w badaniach historycznych*.

Drugiego dnia obrad zgromadzeni wysłuchali referatów prof. Marii Koczerskiej (UW) o stanie nauk pomocniczych historii Średniowiecza i prof. Lecha Tyszkiewicza (UWr.) *Historia Polski wczesnego Średniowiecza (do końca XII w.)*. Referat prof. Jerzego Strzelczyka o potrzebach wydawniczych źródeł dla wczesnego średniowiecza (do końca XII w.) wygłosił dr Marek Słoń (IH PAN). Prof. Tomasz Jasiński (UAM) w referacie *Źródła późnośredniowieczne (XIII – pocz. XVI w.) – potrzeby edytorskie* poza potrzebami wydawniczymi przedstawił też postulaty, któ-

rych realizacja pomogłaby w edycjach źródłowych. Na koniec prof. Jan Tyszkiewicz (UW) wygłosił referat pt. *Koczownicy w Europie średniowiecznej*.

Referaty przedstawione na konferencji mają zostać opublikowane. Przedstawiony pomysł zorganizowania pierwszego kongresu mediewistów polskich spotkał się z dużym zainteresowaniem i powołano komitet organizacyjny. Organizatorzy, na łamach Czasopisma Prawno-Historycznego, proszą historyków prawa średniowiecznego o przesyłanie swoich „namiarów” i zgody na umieszczenie ich w bazie danych organizatorów na ręce niżej podpisanego. Jesienią zostanie rozesłany biuletyn nt. Kongresu.

* * *

Niezmiernie interesująca dla historyków prawa była kolejna konferencja, która odbywała się w tym samym miejscu od 14 do 16 grudnia. Zorganizowali ją Instytut Historii Uniwersytetu Warszawskiego i Oddział warszawski Towarzystwa Naukowego „Societas Vistulana”; była ona dedykowana prof. Henrykowi Samsonowiczowi.

Pierwszy dzień przebiegał pod hasłem *Wizja monarchii w średniowieczu i jej podstawy ideowe*. Obrady rozpoczęły się od referatu mgra Michała Szczepańskiego (USz.) *Fundacja misyjna: kształtowanie się wizerunku władcy w kulturze politycznej epoki ottońskiej*. Autor zajął się kształtowaniem ottońskiej ideologii władzy. Zagadnienie omówił koncentrując się na fundacji klasztoru św. Maurycego a potem metropolii w Magdeburgu oraz politycznym wydzwisku tych faktów. Zdaniem referenta wyposażenie Magdeburga w funkcję misyjną świadczyło o imperialnym charakterze władzy Ottona I. Aspekt misyjny natomiast od początku pojawiał się tylko w dokumentach papieskich.

Dr Jerzy Pysiak (UW) w referacie pt. *Sakralizacja władzy królewskiej w ideologii monarchicznej Kapetyngów w XII-XIV wieku* podjął temat modelu propagandy „religii królewskiej”, której celem było uświęcenie instytucji monarchicznych i samej osoby władcy. W referacie zawarto przykłady z kronik, dokumentów królewskich, przedstawień na monetach i kazań. Wszystkie one tworzyły obraz króla Francji jako władcy będącego żywym wizerunkiem Chrystusa.

Mgr Marcin R. Pauk (UW) przedstawił wyniki swych badań nt. *Fundacje cysterskie ostatnich Przemysławów. Przyczynki do ideologii władzy królewskiej w XIII-wiecznych Czechach*. Przedmiotem analizy autora były fundacje klasztorów cysterskich przez Przemysła Otokara II (*Sancta Corona*), Wacława II (*Aula Regis*) i Wacława III (*Thronus Regis*). Zdaniem referenta władcy ci umiejętnie wykorzystywali swe kontakty z cystersami w celu rozpropagowania ideologii królewskiej. Z fundacji klasztornych wyłonił się program sakralizacji królestwa czeskiego. Fundacje były nie tylko dziełem zbożnym, ale też przynoszącym pożytek państwu.

Mgr Jerzy Kaliszuk (UW) w referacie *Kult Trzech Króli a ideologia władzy w średniowieczu – wybrane zagadnienia* omówił rozwój przedstawień trzech magów, a potem Trzech Króli ilustrując swoją wypowiedź licznymi przykładami ikonograficznymi. Magów jako króli zaczęto przedstawiać od końca X wieku, a Otton IV jako pierwszy wykorzystał idee Trzech Króli dla wzmocnienia władzy. Z idei tej korzystali też Kazimierz Jagiellończyk (2 kryptoportrety Władysława Jagiełły) i Zygmunt Stary. Motyw Trzech Króli miał jednak w polskiej ideologii monarchii znaczenie marginalne. Szczególnie zainteresowanie wzbudziło pytanie o wymowę znane przedstawienia władcy z obrazu przedstawiającego pokłon Trzech Króli, na którym postać identyfikowana jako Władysław Jagiełło trzyma koronę nad głową. Referent, ani dyskutanci nie rozstrzygnęli kwestii jednoznacznie.

Mgr Rafał Jaworski (UW) przygotował wystąpienie pt. *Idea władzy monarszej na podstawie opisu wielkiej pieczęci majestatowej Władysława Jagiełły*. Referent przybliżył słuchaczom opis pieczęci znajdujący się w tzw. kopiarzyszu wrocławskim (Kraków, Biblioteka PAU, rkps 7534, k. 30^v-32^v, 44^v-45). Anonimowy autor opisu zinterpretował alegorycznie herby tworzące wieniec heraldyczny na pieczęci i stworzył traktat zawierający szereg zaleceń dla władcy, dotyczących właściwego sprawowania rządów.

Referat o fundacji klasztoru zbraclawskiego przez Wacława II wygłosiła Irena Prokopova z Czech.

Drugi dzień zatytułowano *Monarcha wobec prawa i społeczeństwa we wczesnym średnio-wieczu*. Najpierw mgr Aneta Pieniądz-Skrzypczak (UW) wygłosiła referat pt. „*Ad imitationem eius quaedam instituere providimus capitula... Kilka uwag o działalności prawodawczej ksią-żąt Benewentu Arechisa II (758-787) i Adelchisa (853-878)*”. Autorka przedstawiła sytuację po-ludniowych Włoch, gdy książęta Benewentu poprzez działalność legislacyjną starali się wzmo-cnić własną pozycję, jako spadkobierców tradycji politycznej Królestwa Longobardów. W trakcie dyskusji odpowiadając na jedno z pytań referentka stwierdziła, że nie zostały wydane wszystkie źródła z interesującej jej epoki, co spotkało się z komentarzem, że trzeba być historykiem Włoch, by mieć nie opublikowane źródła z X wieku.

Mgr Aleksandra Czapelska (UW) przedstawiła swe badania pt. *Omnipatrantis dextera i elec-tio optimum: dynastia Wessexu wobec anglosaskich elit politycznych w X-XI wieku*. Według autorki do zasadniczych elementów monarchii należało współdziałanie króla z dostojnikami, twor-zącymi grupę jego doradców. Władcy domu Wessexu chcąc uniezależnić się od możnych uzy-skali wsparcie Kościoła i jego doktryny. Treść dokumentów wydawanych przez królów miała przekonywać o wyniesieniu dynastii przez Boga i przypominała o pośrednictwie króla, jako po-mazańca, między Bogiem a ludźmi.

Prof. Karol Modzelewski (UW) w referacie pt. *Pierwszy wojownik, wielki krewniak, wiel-ki sąsiad. Król w społeczeństwie wczesnośredniowiecznym* przedstawił pozycję władcy w spo-łeczeństwie plemiennym, na podstawie jego pozycji w prawie longobardzkim. Zdaniem autora widoczna w edyktach idea, że król jest krewnym wszystkich, była podstawą wspólnoty plemienn-nej. Król w zakresie prawa prywatnego występował jako wielki krewny i sąsiad. Np. wolna Long-obardka musiała być pod władzą męskich krewnych, a jeśli by ci okazali się niegodni – pod władzą króla. Za zabicie wolnej Longobardki głów szczyzny należało opłacić po połowie krew-ny mi królowi. Król miał także we wszystkich wspólnotach sąsiedzkich takie uprawnienia jak są-siad.

Dr Paweł Żmudzki (UW) wygłosi referat *Monarcha wojną zarobkujący, czyli o przeista-czaniu się wodza plemiennego we władcę*. Punktem wyjścia rozważań autora był epizod opi-sany przez Grzegorza z Tours w rozdziale 27 II księgi *Historii Franków*. Grzegorz opisał roz-grywkę o zrabowany dzban (a w zasadzie o zakres władzy monarszej) między władcą a jego wojownikami. Swe dalsze rozważania referent poświęcił szerszemu tłu narodzin państwa i wła-dzy zwierzchniej w nim.

Ciekawe wystąpienie o idei wojny sprawiedliwej w myśli husyckiej przygotował Pavel So-ukup z Czech.

Trzeciego dnia obrad obecni wysłuchali trzech referatów, którym patronował temat *Monar-chia a elity polityczne*.

Dr Andrzej Pleszczyński (UMCS) przedstawił referat *Sobiesław I – „Rex Ninivitorum”*. *Książę czeski w walce z ordynariuszem praskim Meinhardem, biskupem Rzeszy*. Autor opisał szeroki zakres środków propagandowych użytych przez władcę walczącego ze swym politycz-ny m przeciwnikiem. Sobiesław wykorzystał kult św. Waclawa i różne motywy biblijne. Na ko-niec książę starannie przygotował przebieg procesu, oskarżonego o zamach, biskupa, który za-kończył się wydaniem kary śmierci.

Mgr Andrzej Marzec (UJ) zapoznał obecnych ze swymi badaniami nt. *Elita wobec monar-chy i monarcha wobec elity w państwie Władysława Łokietka i Kazimierza Wielkiego*. Autor zdefiniował najpierw pojęcie elity, zwracając uwagę na różnice w traktowaniu elity XI-XIII a w XIV w. Po omówieniu poglądów literatury, mgr Marzec przedstawił wyniki własnych ba-dań. Zwrócił uwagę, że zmiany elity nie przyniosło ponowne zajęcie Małopolskie przez Łokiet-ka w 1306 r. Nastąpiło, co prawda, kilka znaczących nominacji urzędniczych, ale w obrębie sta-rych rodów. Sytuacja zmieniła się dopiero po 1317 r., kiedy pojawiło się dużo *homines novi*, ro-biących karierę dzięki władcy i nie związanych ze starymi rodami. W źródłach nie widać jed-nak konfliktów między nową a starą elitą. Po objęciu władzy przez Kazimierza Wielkiego nie widać zmian w obsadzie urzędów (poza podkanclerzym). Dopiero przelom lat 40-tych i 50-tych przyniósł przesilenie w polityce zewnętrznej i wewnętrznej. Król przygotowując się do gruntow-

niejszych reform królestwa skupił wokół siebie grupę prawników. W latach 40-tych wymarli przedstawiciele starszych rodów i w toku walk o Ruś karierę robili młodzi (Odrowążę, Kurozwęccy). Autor zakończył kilkoma stwierdzeniami ogólniejszymi, zwracając uwagę, iż elita polityczna nie była tak zwarta jak się przyjmuje na przykładzie dwóch stronnictw. W dyskusji nad referatem ciekawe uwagi wygłosił prof. Janusz Bieniak. Generalnie zgadzając się z tezami autora zauważył on, że odchodzą w przeszłość ustabilizowane, a nieuzasadnione starsze poglądy dotyczące roli elit, możnowładztwa i szeregowego rycerstwa w Polsce średniowiecznej, zwłaszcza ich roli w rozbiu i zjednoczeniu państwa.

Tematem wystąpienia mgr Ewy Wólkiewicz (UO) byli królewscy starostowie Śląska w XV wieku. Po ogólnym wprowadzeniu dotyczącym pojawienia się urzędu, autorka przedstawiła szeroki zakres kompetencji starosty na Śląsku. Starostą zostawały osoby cieszące się prestiżem i posiadające odpowiedni majątek (nie zostawali nimi *homines novi*). Nie był to urząd dożywotni, odebranie urzędu nie łączyło się z nadużyciami czy niełaską. Pierwotnie starostami zostawali *terrigenae*, z czasem jednak panowie czescy, nie związani z księstwem wrocławskim.

Referaty są już w opracowaniu redakcyjnym i zostaną opublikowane jesienią bieżącego roku.

ROMAN SOBOTKA (Warszawa)
rsobotka@mercury.ci.uw.edu.pl

PIĘCDZIESIĄT PIĘĆ LAT „PAŃSTWA I PRAWA”

Jubileusz 55-lecia miesięcznika „Państwo i Prawo”, który obchodzono 16 maja 2001 r., zgromadził elitę polskich środowisk prawniczych. Do Sali Lustrzanej Pałacu Staszica przybyli przedstawiciele nauki i praktyki prawniczej – reprezentanci władz państwowych i wymiaru sprawiedliwości, profesorowie Wydziałów Prawa i Administracji, członkowie Komitetu Redakcyjnego, autorzy i czytelnicy. Uroczystość otworzył przewodniczący Komitetu Nauk Prawnych PAN profesor Tadeusz Zieliński. odczytano listy okolicznościowe od Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, od Marszałka Sejmu i Premiera. Przemawiali członkowie kierownictwa Polskiej Akademii Nauk, Instytutu Nauk Prawnych PAN, Zarządu Polskich Wydawnictw Profesjonalnych. Wieloletni sekretarz redakcji „Państwa i Prawa” dr Krzysztof Poklewski-Koziell został odznaczony Medalem Komisji Edukacji Narodowej.

Z żywym zainteresowaniem wysłuchano refleksji o dawnej i niedawnej przeszłości pisma, jakimi podzielił się z zebranymi profesor Jan Baszkiewicz, jeden z najstarszych jego współpracowników. „Państwo i Prawo” – wspominał J. Baszkiewicz – to zbiorowe dzieło całej dywizji autorów, wypełniających łamy jego 663 numerów. Periodyk wiernie towarzyszył pokoleniom prawników w różnych epokach, był częścią prawniczej infrastruktury, jaka współurządziła powojenne dzieje polskie. Przez długie lata stawiany na pierwszej linii tzw. frontu ideologicznego dzielił perypetie, jakie stanowiły udział wszystkich nauk społecznych w PRL. Fakt, że skutecznie opierał się presjom, wynikał m.in. stąd, że był i pozostał potrzebny. „Państwo i Prawo” to poważny i odpowiedzialny reprezentant tego, co w prawoznawstwie najlepsze. Było ono obecne – poznawczo i społecznie – wszędzie tam, gdzie coś się działo. Uczestniczyło w ważnych dyskusjach, które stawały na nogi świat prawników i całe społeczeństwo: o integrowaniu z krajem ziem zachodnich, o reformach w ustroju – sądownictwa, samorządności, służby zdrowia. Na jego łamach dojrzała idea demokratycznego państwa prawa, przenikająca obowiązującą konstytucję. „Państwo i Prawo” było otwarte dla różnych stylów i szkół myślenia i wpływało na kształt krytyki naukowej, konsekwentnie broniąc wysokich standardów naukowych. Zawsze też wykazywało przyjazny stosunek wobec młodzieży naukowej, udzielając łamów debiutantom w nauko-

wym rzemiośle oraz organizując konkursy na najlepsze prace habilitacyjne i doktorskie. Jan Baszkiewicz podniósł doskonale zorganizowaną i inspirującą pracę redakcji, która – kierowana przez oddanych naczelnych redaktorów i sekretarzy redakcji – zawsze przyciągała ludzi spragnionych wymiany poglądów i stanowiła autentyczny „salon umysłowy”, z którego wychodziły ważne impulsy dla środowisk prawniczych i kulturotwórczych. Przypomniat też sylwetki tych uczonych, którzy gwarantując wysoki poziom pisma, położyli największe zasługi w integrowaniu wokół redakcji szerokich rzesz współpracowników. Należeli do nich m.in. Ludwik Bar, Arnold Gubiński, Jerzy Jasiński, Jerzy Jodłowski, Józef Stanisław Piątowski, Waclaw Szubert, Jan Winiarz, Jerzy Wróblewski. Dziś – w warunkach mizernego poziomu legislacji – rola „Państwa i Prawa” w szerzeniu wiedzy i kultury prawniczej jeszcze wzrasta; oczekują jej zarówno środowiska praktyków jak i studenci.

Po odczytaniu telegramów i listów gratulacyjnych, wśród których nie mogło zabraknąć także adresu od Komitetu Redakcyjnego CPH, przemówienie wygłosił redaktor naczelny, profesor Leszek Kubicki. Uroczystość zakończyło spotkanie towarzyskie, które upłynęło w milej i swobodnej atmosferze.

HENRYK OLSZEWSKI (Poznań)

KOŁOKWIUM HABILITACYJNE DRA ANDRZEJA ZAKRZEWSKIEGO

W dniu 19 lutego 2001 r. odbyło się posiedzenie Rady Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, którego przedmiotem było kolokwium habilitacyjne dra Andrzeja Zakrzewskiego, adiunkta w Instytucie Historii Prawa WPiA UW.

Podstawą przewodu była rozprawa pt. *Sejmiki Wielkiego Księstwa Litewskiego XVI – XVIII w. Ustrój i funkcjonowanie: sejmik trocki*. Rozprawa została wydana przez Wydawnictwo „Liber” w serii monografii Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego (Warszawa 2000, ss. 257). Recenzentami byli: prof. dr Juliusz Bardach (UW), prof. dr hab. Waclaw Uruszczak (UJ) oraz prof. dr hab. Henryk Wisner (IH PWN). Habilitant wygłosił wykład nt. *Recepcja ustroju i prawa w Wielkim Księstwie Litewskim w XVI – XVIII w.*

Rada Wydziału podjęła jednogłośnie uchwałę o nadaniu dr Andrzejowi Zakrzewskiemu stopnia naukowego doktora habilitowanego nauk prawnych.

ANNA ROSNER (Warszawa)

KOŁOKWIUM HABILITACYJNE DRA TADEUSZA SZULCA

Dnia 23 lutego 2001 r. odbyło się na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego kolokwium habilitacyjne dra Tadeusza Szulca, adiunkta w Katedrze Powszechnej Historii Państwa i Prawa Uniwersytetu Łódzkiego. Podstawą przewodu habilitacyjnego była rozprawa pt. *Z badań nad egzekucją praw. Podstawy ustawodawcze egzekucji dóbr, ich interpretacja i nowelizacja na sejmach za panowania Zygmunta II Augusta* (Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2000, ss. 192).

Recenzentami w przewodzie habilitacyjnym byli: prof. dr hab. Anna Filipczak-Kocur (Uniwersytet Opolski), prof. dr hab. Waclaw Uruszczak (UJ), prof. dr hab. Jacek Matuszewski (UŁ).

Po odbyciu kolokwium i wysłuchaniu wykładu habilitanta pt. *Zygmunt II August w oczach własnych – na podstawie listów ostatniego Jagiellona do Radziwiłłów* Rada Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego podjęła jednomyślnie uchwałę o nadaniu dr Tadeuszowi Szulcowi stopnia naukowego doktora habilitowanego w zakresie historii państwa i prawa.

TOMASZ KUBICKI (Łódź)

OBRONY PRAC DOKTORSKICH

W dniu 23 kwietnia 2001 r. odbyła się w Instytucie Historii Prawa Uniwersytetu Warszawskiego publiczna obrona pracy doktorskiej mgr Roberta Kamińskiego. Przedmiotem obrony była rozprawa pod tytułem: *Opodatkowanie dochodów duchownych i osób prawnych Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce w latach 1945 – 1970*.

Promotorem był prof. dr hab. Michał Pietrzak (UW), recenzentami – prof. dr hab. Jerzy Wiśłocki (Bibl. Kórn. PAN) oraz prof. dr hab. Waław Goronowski (UW).

Po wysłuchaniu autoreferatu, opinii recenzentów oraz dyskusji Rada Naukowa Instytutu Historii Prawa Uniwersytetu Warszawskiego, w tajnym głosowaniu podjęła jednomyślną uchwałę o nadaniu mgr Robertowi Kamińskiemu stopnia naukowego doktora nauk prawnych.

ROBERT JASTRZĘBSKI (Warszawa)

W dniu 22 maja 2001 r. na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu odbyła się publiczna obrona pracy doktorskiej mgr Małgorzaty Materniak-Pawłowskiej pod tytułem *Ustrój sądownictwa powszechnego w II Rzeczypospolitej*. Promotorem pracy był prof. dr hab. Krzysztof Krasowski, a recenzentami: prof. dr hab. Michał Pietrzak (UW) i prof. dr hab. Jerzy Waławchowicz (UAM).

Po wysłuchaniu autoreferatu, zapoznaniu się z opiniami recenzentów i dyskusji, Rada Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu postanowiła nadać mgr Małgorzacie Materniak-Pawłowskiej stopień naukowy doktora nauk prawnych.

EWARYST KOWALCZYK (Poznań)

W dniu 29 maja 2001 r. odbyła się przed Radą Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu publiczna obrona pracy doktorskiej mgr Jacka Wiewiorowskiego. Praca pod tytułem *Stanowisko prawne dowódców wojsk rzymskich w prowincjach Moesia Secunda i Scythia Minor* napisana została pod kierunkiem prof. dr hab. Ewy Borkowskiej-Bagińskiej.

Recenzentami powyższej rozprawy byli: prof. dr hab. Marek Kuryłowicz (UMCS), prof. dr hab. Leszek Mrozewicz (UAM), prof. dr hab. Jerzy Waławchowicz (UAM).

Rada Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu postanowiła nadać mgr Jackowi Wiewiorowskiemu stopień naukowy doktora nauk prawnych.

EWARYST KOWALCZYK (Poznań)

Dnia 11 czerwca 200 r. odbyło się posiedzenie Rady Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego, poświęcone obronie pracy doktorskiej mgr Marcina Kwietnia, starszego asystenta w Katedrze Powszechnej historii państwa i prawa UJ. Podstawą przewodu była rozprawa pt. *Reforma stosunków między państwem a Kościołem w Księstwie Toskańskim w latach 1765 – 1790*. Promotorem był prof. dr hab. Stanisław Grodziski, recenzentami zaś prof. dr hab. Stanisław Salmonowicz (UMK) oraz dr hab. Kazimierz Baran (UJ).

Rada Wydziału Prawa i Administracji UJ jednogłośnie nadała mgr Marcinowi Kwietniowi stopień naukowy doktora nauk, prawnych.

IRENA DWORNICKA (Kraków)

